

เศรษฐกิจพอเพียง : แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศไทย
Sufficiency economy: guidelines for sustainable development in Thailand

มาริษา ศรีษะแก้ว¹
สถาพร วิชัยรัมย์²

บทคัดย่อ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ในการเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่เป้าหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายของการตัดสินใจและดำเนินการต่างๆ ด้วยความมีเหตุผล ความพอประมาณและการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไขที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันคือ เงื่อนไขด้านความรู้และเงื่อนไขด้านคุณธรรม ซึ่งเมื่อได้นำมาปฏิบัติทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติแล้วก็จะส่งผลต่อการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งและสะท้อนถึงการพัฒนาสังคมไทยที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน

ABSTRACT

Sufficient economy is a philosophy of living that His Majesty the King Maha Bhumibol Adulyadej the Great bestowed on the Thai people as a way of life that leads to sustainable development goals. Sufficiency economy philosophy is therefore a means and means of decisions and actions with reason modesty and good immunity with conditions that promote each other, namely Knowledge and moral conditions. When implemented in the individual, family, community, society and country level, it will affect the development that is strong and reflects the sustainable development of Thai society.

Keyword : Sufficient Economy, Sustainable Development.

บทนำ

บทความวิชาการเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง : แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศไทย ผู้เขียนมุ่งเน้นนำเสนอการรวบรวมแนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม เป็นแนวทางการดำเนินวิถีชีวิตและปฏิบัติตนของประชาชน เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังเป็นปรัชญาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการพัฒนาคน การพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อส่วนรวม การพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาที่ก้าวหน้าและมั่นคง และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการพัฒนาที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาที่ขาดสมดุล โดยประสบความสำเร็จเฉพาะในเชิงปริมาณ แต่ขาดความสมดุลด้านคุณภาพ “จุดอ่อน” ของการพัฒนาที่สำคัญ คือ ระบบบริหารทางเศรษฐกิจ การเมือง และราชการ ยังเป็นการรวมศูนย์อำนาจและขาดประสิทธิภาพ ความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจยังด้อยประสิทธิภาพ จึงส่งผลให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากวิกฤต “ต้มยำกุ้ง” ปี 2540

เนื่องจากการขยายเศรษฐกิจเกินตัว แต่ฐานรากทางการเงินไม่แข็งแรง ฟังฟังการกู้สูงมาก สถาบันการเงินล้มละลาย ธุรกิจแห่ปิดตัว เพราะเจอภาวะหนี้สูงขึ้นหลายเท่าตัวจากการกู้เงินต่างประเทศ ประชาชนตกงานและรายได้หายไปพื้นที่ นับเป็นวิกฤตทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

รัฐบาลได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของไทย โดยบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ในการพัฒนาประเทศ ภายใต้กรอบแนวคิดการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ยึดความพอดีหรือทางสายกลาง หลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงในการดำเนินงาน สร้างความสมดุล สร้างภูมิคุ้มกัน ภายใต้การมีคุณธรรมและจริยธรรม โดยใช้ 4 ป. คือ โปร่งใส เป็นธรรม ประหยัด และมีประสิทธิภาพ เป็นตัวกำกับเพื่อนำไปสู่ความสมานฉันท์ ก่อให้เกิด “สังคมอยู่ดีมีสุข” และได้กำหนดนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม “ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งเน้นการบริหารจัดการทุนทางเศรษฐกิจ สังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ โดยมุ่งให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง

แนวคิดด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศไทย

แนวความคิดเกี่ยวกับ “การพัฒนา” เริ่มมีมาตั้งแต่อดีตกาล ด้วยการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดำรงชีวิตด้วยการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมแล้วมีการคัดเลือกผู้นำ เพื่อดำเนินการพัฒนากลุ่มของตนเองเพื่อการอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ อันเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมา กระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังคงต้องมีการ พัฒนากันอยู่ตลอดไป นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การกำหนดแนวความคิด เกี่ยวกับการพัฒนามักได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักคิดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าว คำว่าการพัฒนาจึงได้กลายเป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก เพราะจากการที่ประเทศต่างๆ ต้องประสบกับปัญหาจากสงครามจึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางและวิธีการเพื่อดำเนินการ ปรับปรุง พื้นฟู แก้ไขสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศของตนเอง จึงทำให้มีการนำคำว่า การพัฒนาไปใช้ในหลายรูปแบบ กว้างขวางและแพร่หลาย เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนา สังคม การพัฒนาการเมืองและการพัฒนาด้านอื่นๆ เป็นต้น (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558 : 1)

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นแนวคิดที่มาจากความตระหนักถึงผลกระทบในทางลบที่เกิดจากการพัฒนา ซึ่งคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development, 1987) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าหมายถึง รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเองซึ่งปัจจุบันได้มีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะแสวงหาแนวทางและกลไก วิธีการดำเนินการ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม (บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์, ออนไลน์)

ขณะเดียวกันที่ประเทศไทยได้มีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน จึงได้นำเสนอความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนจากมุมมองของประเทศไทยในการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2545 ว่า “...การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกๆ ด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม...” ซึ่งเป็นข้อเสนอที่มีพื้นฐานมาจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่รัฐบาลได้อัญเชิญมาเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาและบริหารประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 จนถึงปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน (ปริญญช พินุลสุราษฎร์, 2552: 94) ซึ่งความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการสร้างมุมมองใหม่ที่ทำให้เกิดวิถีการพัฒนาที่ยั่งยืนมี 4 ประการ ดังนี้ (นพพร จันทร์นำชู, 2559 : 71)

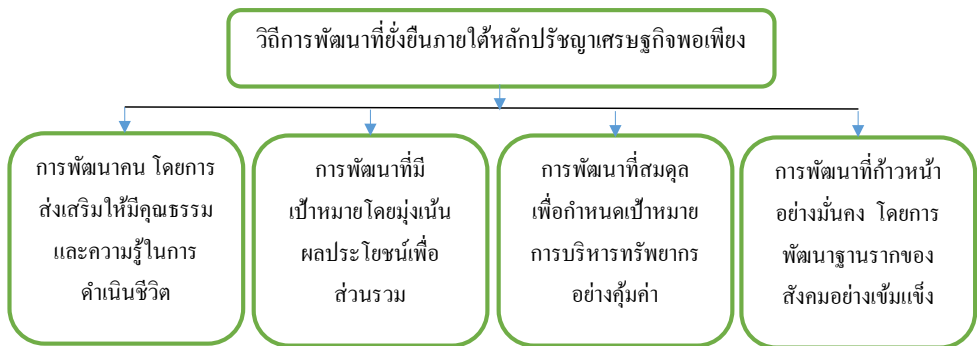
1. การพัฒนาคน โดยส่งเสริมให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ในการดำเนินชีวิตจึงจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ เพราะคนที่มีความรู้และคุณธรรมจะสามารถใช้สติปัญญาในทางที่ถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผล และใส่ใจเรียนรู้คิดค้น ปรับปรุงวิธีการแนวทางในการจัดการทรัพยากรให้เหมาะสม สมดุล และสามารถใช่วามคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน สามารถเพิ่มมูลค่าให้แก่การปฏิบัติหน้าที่

2. การพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อส่วนรวมโดยมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวม เนื่องจากลักษณะการมองโลกอย่างเป็นองค์รวมของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของมนุษย์กับสรรพสิ่ง เช่น คนกับวัตถุ คนกับคน คนกับธรรมชาติ จากมุมมองดังกล่าวทำให้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมองว่า การกระทำของแต่ละคนและประโยชน์ส่วนรวมไปพร้อมกัน

3. การพัฒนาที่สมดุล โดยเสนอแนวทางการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่สามารถนำมาใช้ได้ทั้งระดับบุคคล องค์กร ชุมชนและรัฐบาล ตั้งแต่การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างสมดุลทั้งทรัพยากรทางกายภาพที่เป็นวัตถุ เงินทุน รวมทั้งทรัพยากรทางสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม และการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ภายใต้การรองรับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการมุ่งขยายการเติบโตให้มากขึ้นเพียงมิติเดียว

4. การพัฒนาที่ก้าวหน้าอย่างมั่นคง โดยเริ่มจากการพัฒนาฐานรากของสังคม คือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครอบครัวให้เข้มแข็ง แข็งสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่งก่อน แล้วจึงเพิ่มระดับการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน เช่น การพัฒนากลุ่มอาชีพ การพัฒนาระบบการออมและสวัสดิการชุมชน ไปจนถึงการพัฒนาในระดับเครือข่ายที่ขยายสู่สังคมและประเทศ ซึ่งการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนที่เริ่มจากฐานรากนี้จะทำให้ผลของการพัฒนาไปถึงประชาชนส่วนใหญ่โดยตรง และเป็นแนวทางการพัฒนาที่ลดความเสี่ยงต่อการเกิดวิกฤตทั้งระบบ

จากบทความที่ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลและศึกษาการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดวิถีแห่งการพัฒนา สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้



แผนภาพที่ 1 แสดงวิธีการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ผู้เขียน)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสู่การพัฒนาประเทศไทยที่ยั่งยืน

การพัฒนาประเทศไทยตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา ส่งผลให้ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นตามลำดับ ได้แก่ เศรษฐกิจไทยมีขนาดใหญ่ขึ้น มีฐานการผลิตและบริการที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่นในหลายสาขา และความร่วมมือกับมิตรประเทศทั้งในรูปทวิภาคีและพหุภาคี รวมถึงความร่วมมือกับประเทศในอนุภูมิภาคและอาเซียนมีความเข้มข้นและชัดเจนขึ้น ขยายโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของไทยเพิ่มขึ้น ในขณะที่โครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนาครอบคลุมมากขึ้น และการบริการทางสังคมทุกด้านที่มีความครอบคลุมทั่วถึงทำให้รายได้ประชาชนสูงขึ้นปัญหาความยากจนลดลง และ คุณภาพชีวิตประชาชนดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างเศรษฐกิจไทยมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจและสังคมโลกมากขึ้น จึงทำให้มีความ

อ่อนไหวและผันผวนตามปัจจัยภายนอก ในขณะที่ความสามารถในการแข่งขันปรับตัวช้า เนื่องจากการ ยกระดับห่วงโซ่มูลค่าการผลิตเกษตร อุตสาหกรรม และบริการสู่การใช้องค์ความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ยังดำเนินการได้น้อย ทำให้ฐานการผลิตเกษตร อุตสาหกรรม และบริการมีผลิตภาพกาประกอบกับประเทศไทยยังประสบปัญหาคุณภาพในเกือบทุกด้าน ที่สำคัญ ได้แก่ คุณภาพคน คุณภาพ การศึกษา คุณภาพบริการสาธารณะ และบริการสาธารณสุข สังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำสูง ก่อให้เกิดความ แตกแยก นอกจากนี้ทรัพยากรธรรมชาติ ร่อยหรอและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว มีภาวะขยะล้นเมือง และการบริหารจัดการน้ำยังไม่เป็นระบบโครงข่ายที่สมบูรณ์ ในขณะที่ความเสี่ยงและผลกระทบที่เกิดจาก สภาพภูมิอากาศผันผวนมีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้กฎเกณฑ์และกฎระเบียบของสังคมที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเข้มงวดมากขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งสะท้อนถึงปัญหาการจัดการภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ออนไลน์)

รัฐบาลได้วิเคราะห์ปัญหาจากการดำเนินงานที่ผ่านมา จึงได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นกรอบแนวทางการมุ่งแก้ปัญหาในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้กำหนดให้ “ทุนทางสังคม” เป็นวาระแห่งชาติ และมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเป็นฐานพลังในการพัฒนาประเทศอย่างเป็นองค์รวม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548) ทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงได้ทำการระดมความคิดจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องที่อยู่ในแวดวงการพัฒนาเพื่อสร้างและประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทุนทางสังคม เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำไปกำหนดทิศทางในการพัฒนาประเทศ ซึ่งในการระดมความคิดได้มีการกล่าวถึงแนวคิดและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทุนทางสังคมที่จะช่วยพัฒนาชุมชนในกรณีที่ประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ตกต่ำ ไม่มีเงิน แต่สิ่งที่ยังคงดำรงอยู่และสามารถทำให้พอกพูนขึ้นได้อย่างต่อเนื่องทั้งต่อผู้คนในระดับรากหญ้า ท้องถิ่น ต่อรัฐ ต่อโลก ก็คือ “ทุนทางสังคม” ซึ่งเป็นมรดกตกทอดของสังคมไทยมาช้านาน และ “ทุนทางสังคม” นี้ ไม่ได้หายไปในอดีต แต่คนไทยสามารถค้นพบและนำกลับมาใช้ในการพัฒนาได้ ซึ่งทุนทางสังคมนี้มีหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องคุณค่าภูมิปัญญา การรวมกลุ่ม ความรักพวกพ้อง รักถิ่นฐาน รักบ้านรักเมือง ปัจจัยของคนที่มีความตื่นตัวและมีความคิดที่จะลุกขึ้นมาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้รวมเรียกว่า “ทุนทางสังคม” (อเนกนาคะบุตร, 2545: 7)

แนวคิดทุนทางสังคมจึงได้ถูกนำไปเชื่อมโยงกับการจัดการความรู้เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ในการที่จะพัฒนาชุมชน องค์กร และประเทศให้ไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งแนวคิดทุนทางสังคมในบริบทไทยพบว่า ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับคนในชุมชน และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผ่านกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ แล้วพัฒนา เลือกรองรับ ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้น จนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย จนเกิดเป็นภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, 2541) อันจะเป็นหลักประกันในการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ได้ส่งเสริมให้มีการขับเคลื่อนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีจุดเน้นในการแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคมไทย ได้แก่ความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม ทำให้ประชาชนในภาคชนบทได้รับประโยชน์จากการพัฒนา มีอาชีพที่สร้างรายได้เพียงพอ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี และคนที่ด้อยโอกาสหรือคนที่ไม่ได้เป็นเจ้าของทุนสามารถอยู่ได้ในสังคมอย่างพอใจในสิ่งที่ มีรายได้เลี้ยงตนเองโดยไม่ต้องมีหนี้สิน มีความรู้และสุขภาพที่แข็งแรง โดยมุ่งการทำงานร่วมกัน 3 ฝ่าย ทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐ (ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร, 2559 : 306)

ท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจาก แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙-๑๑ โดยจากผลการดำเนินงานแผน

พัฒนา พบว่า สังคมไทยมีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในระดับปานกลาง ในระยะ 2 ปีแรกของ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ค่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 71.68 ในปี 2555 เป็นร้อยละ 72.15 ในปี 2556 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยเกื้อหนุนที่ส่งผลให้ความอยู่เย็นเป็น สุขร่วมกันในสังคมไทยเพิ่มขึ้น คือ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ขณะที่ปัจจัยบั่นทอนที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่ เย็นเป็นสุขในสังคมไทย คือ สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล และปัจจัยที่ค่อนข้างทรงตัว คือการมีสุขภาวะ ครอบคลุมอบอุ่น เศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและเป็นธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2557 : 6)

เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน ดังนั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) จึงให้ความสำคัญกับการผลักดันให้มีความเชื่อมโยงด้านกฎระเบียบและในเชิงสถาบัน ระหว่างประเทศมีความคืบหน้าและชัดเจนในระดับปฏิบัติการและในแต่ละจุดเชื่อมโยงระหว่างประเทศ ควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชิงกายภาพที่ต้องเชื่อมโยงเครือข่ายภายในประเทศและต่อเชื่อมกับประเทศเพื่อนบ้าน ในขณะเดียวกันก็ต้องเตรียมความพร้อมเพื่อให้ประเทศไทย เป็นประตูไปสู่ภาคตะวันตกและตะวันออกของภูมิภาคเอเชีย สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการกระจายความเจริญในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งเป็นการส่งเสริมการเชื่อมโยงห่วงโซ่มูลค่าในภูมิภาค โดยส่งเสริมความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในทุกด้านให้เป็นบทบาทที่สร้างสรรค์ของประเทศไทย และการสนับสนุนการแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในอนุภูมิภาคและในภูมิภาค การขับเคลื่อนการพัฒนาภายใต้กรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) มุ่งเน้นการพัฒนาบนฐานภูมิปัญญาที่เกิดจากการใช้ความรู้และทักษะ การใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัย และพัฒนาและการพัฒนานวัตกรรม นำมาใช้ในทุกด้านของการพัฒนา การพัฒนาที่มีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับกรอบเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน ขยายและสร้างฐานรายได้ใหม่ที่ครอบคลุมทั่วถึงมากขึ้นควบคู่ไปกับการต่อยอดฐานรายได้ เดิม สังคมไทยมีคุณภาพและมีความเป็นธรรมโดยมีที่ยืนสำหรับทุกคนในสังคมและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และเป็นการพัฒนาที่เกิดจากการผนึกกำลังในการผลักดันขับเคลื่อนร่วมกันของทุก ภาคส่วน (Thailand 4.0) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560 : 2-4) จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับก่อนหน้า เพื่อให้การพัฒนาในทุกมิติมีการบูรณาการบนทางสายกลาง มีความพอประมาณ มีเหตุผล รวมถึงมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี สอดคล้องกับภูมิสังคม การพัฒนาทุกด้าน มีดุลยภาพ ทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศน์ มีความสอดคล้อง เกื้อกูล และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยการพัฒนาในมิติหนึ่งต้องไม่ส่งผลกระทบต่อมิติอื่น ๆ รวมทั้งต้องมุ่งเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สร้างความมั่นคงของชาติ พัฒนาคนทุกวัยให้เป็น คนดี คนเก่ง มีศักยภาพ และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทั้งในภาคการผลิตและภาคบริการเพื่อสร้างความเข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมที่พึงปรารถนา รวมถึงมีจิตตานุรักษ์ รักษา ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืน ซึ่งผู้เขียนได้สังเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปได้ดังนี้



แผนภาพที่ 2 แสดงการพัฒนาประเทศโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ผู้เขียน)

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีการดำเนินชีวิต การงาน การบริหารจัดการ รวมถึง การกำหนดนโยบายด้านต่างๆ ที่มุ่งเน้นแนวทางสายกลาง โดยยึดหลักความพอ ประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังและคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริต อดทนขยันหมั่นเพียรเพื่อการอยู่ร่วมกัน ระหว่างคน สังคมและธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกระดับทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชนและระดับสังคม ดังที่สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ร่วมกันประมวลและกลั่น กรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและทรงพระราชทานพระบรมราชานู ญาตให้นำไปเผยแพร่เป็นแนวทางในการปฏิบัติ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 ความว่า (รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร. 2554 : 8-9)

“...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความ มีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการ เปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งใน การนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความ รอบคอบเพื่อให้เกิดสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่ง แวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี...”

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นหลักการดำเนินชีวิต การทำงาน การบริหาร การพัฒนารวมถึงการดำเนิน กิจกรรมในด้านต่างๆ ของมนุษย์ที่เน้นแนวทางสายกลางยึดหลักความพอประมาณความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันที่ ดี ภายใต้เงื่อนไขความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังและเงื่อนไขคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความเพียร ขยันอดทน และการแบ่งปัน สรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ว่าเป้าหมายการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระแสแห่ง ตะวันออก (easternization) ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษา คิดค้น ทดสอบ ทดลองมาเป็นเวลากว่า 30 ปี พระองค์ทรงทุ่มเทพระวรกาย เพื่อแสวงหาหนทางที่จะทำให้คนไทย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ทรงจัดตั้งศูนย์ศึกษา

พัฒนาการเรียนรู้ทั่วทุกภาคของประเทศ ทรงทดลองทำโครงการพัฒนากว่า 3,000 โครงการ เพื่อศึกษาทดลอง จนพบว่าแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิถีการดำเนินชีวิต การงาน การอยู่ร่วมกันที่สอดคล้องเกื้อกูล เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมไทย เป็นการพัฒนาที่เน้นความพอดีหรือแนวทางสายกลาง ไม่สุดโต่ง แบ่งการพัฒนาเป็น 3 ระดับ คือระดับบุคคล ครอบครัว ระดับกลุ่ม องค์กร ชุมชน และระดับสังคม โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคน สังคม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี อย่างมีคุณค่า สมดุล ยั่งยืน การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากระดับล่างขึ้นสู่บนหรือการพัฒนาจากฐานไปสู่ยอดแบบค่อยเป็นค่อยไป การมีฐานที่มั่นคงย่อมจึงเกิดความมั่นคงความสำเร็จในการสร้างสังคมพอเพียงจึงอยู่ในจิตใจของทุกคน (สรานนท์ จันทร์สม. ออนไลน์.)

เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ และเงื่อนไข 2 ประการ หรือที่เรียกว่า 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ (สุภาพร ภูไพบูลย์. 2558 : 16-18)

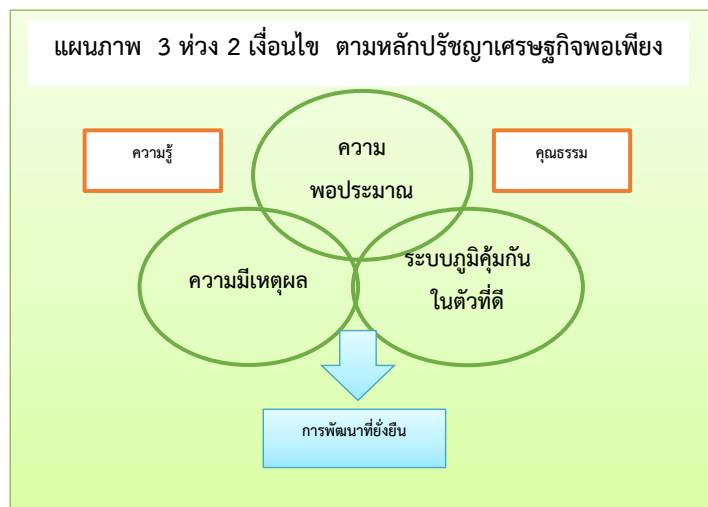
1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็น และเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรมจรรยา และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบรู้และรอบคอบ
3. ระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจ และการกระทำเป็นไปพอเพียง จะต้องอาศัยทั้งคุณธรรมและความรู้ ดังนี้

- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องสร้างเสริมให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วย ด้านจิตใจ คือการตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และด้านการกระทำ คือมีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย การฝึกตนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบ และความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และในขั้นปฏิบัติ

จากคุณลักษณะและเงื่อนไขของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้เขียนได้ศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูล ดังแผนภาพต่อไปนี้



แผนภาพที่ 3 แสดงแผนภาพ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ผู้เขียน)

ระดับการพัฒนาตามหลักสังคมิวิเคราะห์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎี เศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2546 : 138-139) โดยคณะทำงานโครงการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้สรุปสังคมิวิเคราะห์ผลการสัมมนาจากการระดมสมองผู้นำชุมชนจากทุกภาคของประเทศไทยที่ร่วมกัน ทบทวนถึงกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ประจำวัน พบว่ามีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1) ระดับจิตสำนึก เกิดจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละคนตระหนักถึงความสุข และความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี และความรู้สึกถึงความพอเพียง คือ ดำเนินชีวิตอย่างสมถะ ประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงตนเองได้อย่าง ถูกต้อง ทั้งนี้ แม้ว่าจะระดับความพอเพียงของสมาชิกแต่ละคน จะไม่เท่าเทียมกันแต่สมาชิกทุกคนดำเนินชีวิตตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลัก 3 ประการ ร่วมกัน ได้แก่ การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง การคิดพึ่งพา ตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน และการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

2) ระดับปฏิบัติ ผู้นำชุมชนแต่ละพื้นที่ได้นำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ใน ระดับปฏิบัติโดยแบ่งได้ 4

2.1) การพึ่งตนเองได้ คือ ต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครอบครัวก่อน ให้แต่ละครอบครัวมีการ บริหารจัดการอย่างพอดี

2.2) การอยู่อย่างพอเพียง คือ การดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง ให้ ตนเองอยู่ได้อย่างสมดุล มีความสุขที่แท้จริงโดยไม่ให้รู้สึกขาดแคลนจนต้องเบียดเบียนตนเอง หรือ ดำเนินชีวิตอย่างเกินพอดีจนต้องไปเบียดเบียน สิ่งแวดล้อม

2.3) การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร คือ การรู้จักให้และรู้จักแบ่งปัน ซึ่งจะทำให้เกิดวัฒนธรรมที่ดี อีกทั้ง เป็นการช่วยลดความเห็นแก่ตัว และสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ

2.4) การอยู่ดีมีสุขขึ้นด้วยการเรียนรู้ คือ ต้องรู้จักพัฒนาตนเอง โดยการเรียนรู้ จากธรรมชาติและ ประสบการณ์ เพื่อให้เกิดการระมัดระวังในการกระทำใดๆ ต่อไป

3) ระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) คือ การวัดผลจากการปฏิบัติตามหลักการ ข้างต้นกล่าวคือ สมาชิก ในแต่ละชุมชนได้พัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น โดยเริ่มจากการพัฒนา จิตใจ ให้เกิดความพอเพียงในทุกระดับของ การดำเนินชีวิต ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ระดับการศึกษาขนาดของครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม ทางสังคม รายได้ รายจ่าย การถือครอง ที่ดิน รวมถึงการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ ยกเว้น หนี้สินเท่านั้น ที่ ไม่มีความสัมพันธ์กับการ เลือกดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่

ระดับการพัฒนาตามโครงสร้างของสังคมิไทย

สมุเณร ต้นติเวชกุล (2549 :117 –118) ได้แบ่งระดับของบุคคลในสังคมิในเรื่องการ ประยุกต์แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ปฏิบัติ แบ่งได้ 2 ระดับ ดังนี้

1) ระดับบุคคลและครอบครัว เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้ มีการเรียนรู้ วิชาการและทักษะต่าง ๆ ที่ จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้ง เสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและ ตระหนักถึงคุณค่าของการร่วมกันของคนในสังคมิ และ อยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล เพื่อจะได้ละเว้นต่อ การประพฤติดิฉิมชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยังคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจ หรือ กระทำการใด ๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิตโดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมี เหตุมีผล พอเหมาะ พอประมาณกับสภาพ บทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ในแต่ละ สถานการณ์ แล้วเพียร ฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนสามารถพึ่งตนเองได้ และเป็นที่พักของผู้อื่นได้ในที่สุด

2) ระดับชุมชน ประกอบด้วย บุคคล ครอบครัว ที่มีความพอเพียงแล้ว ที่ใฝ่หา ความก้าวหน้าบนพื้นฐาน

ของความพอเพียง คือ มีความรู้ และคุณธรรม เป็นกรอบในการดำเนินชีวิตจนสามารถพึ่งตนเองได้บุคคลเหล่านี้ รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องเหมาะสม กับสถานภาพ ภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิด ประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับบุคคลหลาย สถานภาพ ในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวมและความก้าวหน้าของชุมชน อย่างมี เหตุผล โดยอาศัยสติ ปัญญา ความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและบนพื้นฐานของความ ซื่อสัตย์สุจริต อดกลั้นต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือ แบ่งปันกันระหว่างสมาชิกในชุมชน จนนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดี ของชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนกระทั่ง สามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่างๆ

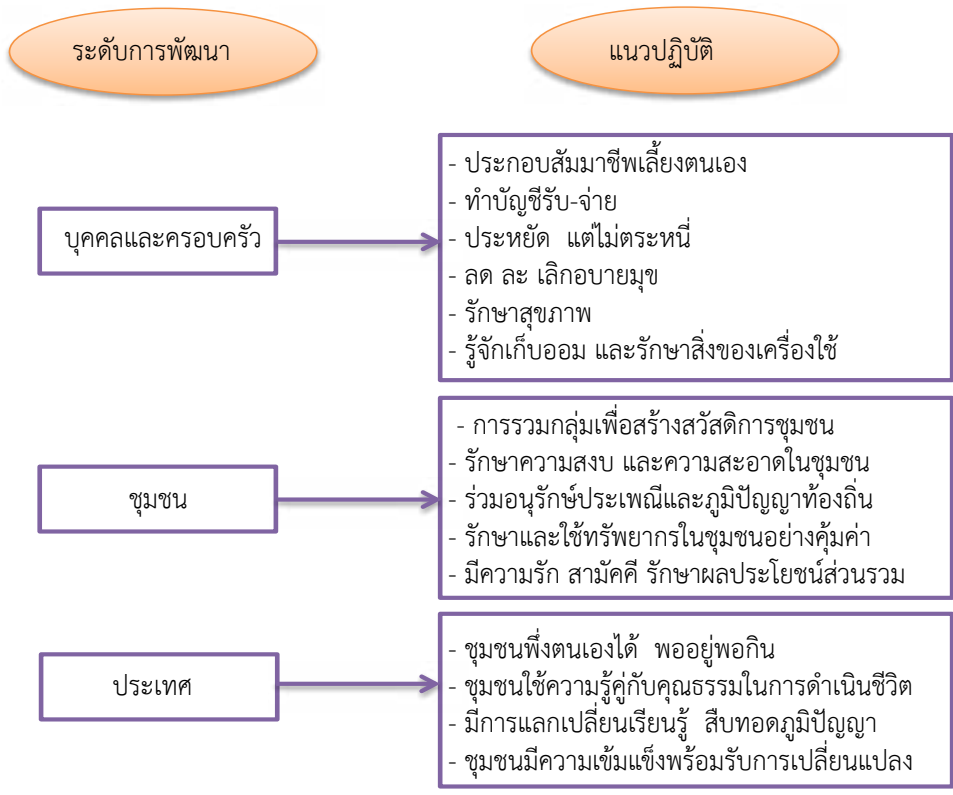
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550:18-23) ได้ กล่าวว่า ไม่ใช่เฉพาะในหมู่คนจนหรือเกษตรกร โดยต้อง “ระเบิดจากข้างใน” คือ การเกิดจิตสำนึก มีความศรัทธาเชื่อมั่น เห็นคุณค่า และนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป ทั้งนี้ จำแนกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1) ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว มุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัว อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งทางกายและทางใจ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไร เกินตัวดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นรวมทั้งใฝ่รู้ และมีการพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่องเพื่อความมั่นคงในอนาคตและเป็นที่ยังให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น หาปัจจัยสี่มา เลี้ยงตนเองและครอบครัวจากการประกอบสัมมาชีพรู้ข้อมูลรายรับ – รายจ่าย ประหยัด และไม่ตระหนี่ ลด ละ เลิก อบายมุข สอนให้เด็กรู้จักคุณค่า รู้จักใช้และรู้จักออมเงินและสิ่งของเครื่องใช้ ดูแล รักษาสุขภาพ มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชนและสังคมนอกบ้าน รวมถึงการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

2) ความพอเพียงระดับชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์ เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภายในชุมชนบนหลักของความ รู้ รัก สามัคคีสร้างเป็นเครือข่าย เชื่อมโยงกันในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ องค์กรการเงิน สวัสดิการชุมชน การช่วยเหลือดูแล รักษาความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยรวมทั้งการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเสริมชุมชนให้มีความ เข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง

3) ความพอเพียงระดับประเทศ เป็นการบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมใน การดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่งเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้ รัก สามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยง ระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

จากบทความวิชาการที่ผู้เขียนได้ศึกษามาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การพัฒนาจะเริ่มจากระดับจุลภาคไปยังมหภาค โดยเริ่มจากตัวบุคคลและครอบครัวที่ดำเนินชีวิตด้วยหลักพึ่งพาตนเองเป็นอันดับแรก เกิดจิตสำนึกที่เรียกว่า “ระเบิดจากข้างใน” นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร มีการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และทรัพยากรที่มีในชุมชน ผลที่ได้คือ คนในชุมชนได้พัฒนาตนเองโดยอาศัยสติปัญญา และคุณธรรม เกิดความสามัคคีและความเข้มแข็ง อันเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยที่จะช่วยให้ผ่านพ้นเมื่อเกิดวิกฤตในระดับประเทศ และสะท้อนถึงการพัฒนาสังคมไทยที่ยั่งยืน ซึ่งผู้เขียนได้สรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้



แผนภาพที่ 4 แสดงแนวปฏิบัติในแต่ละระดับการพัฒนา (ผู้เขียน)

สรุปได้ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมไทย โดยเริ่มจากระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ โดยยึดหลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี ควบคู่กับการแสวงหาความรู้และการดำเนินชีวิตด้วยหลักคุณธรรม ที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศไทยให้สามารถฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคงไปได้ รัฐบาลจึงได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปณิธานทางและกรอบแนวคิดในการพัฒนาประเทศ ให้เห็นเป็นรูปธรรมมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549) มาจนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ในปัจจุบัน (2560-2564) ซึ่งมีระยะเวลายาวนานถึง 17 ปีที่ได้นำศาสตร์การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นทิศทางในการพัฒนาประเทศ ผ่านการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวและพร้อมรับกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของโลก เสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดได้อย่างมั่นคง มีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม อันจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุบลรัตน์ .(2558) ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- นพพร จันทรนำชู. (2559). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 14 (2).64-73 .
- บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ และ นนท นุชหมอน สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม. (2562). การพัฒนาอย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562. https://www.stou.ac.th/Foreign/Upload/เอกสารประกอบการอภิปราย_ดร.บัณฑิต%20เศรษฐศิริโรตม์.pdf
- ปรียานุช พิบูลสรารุช. (2549). เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในการประชุม ยุทธศาสตร์การสื่อสารในการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร. (2559). การพัฒนาทุนทางสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารวิจัยและพัฒนาวิไลยลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 11(3). 305-316.
- รัฐพงศ์ บุญญานวัตร. (2554). การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- สรานนท์ จันท์สม. (2562) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง . สืบค้นเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2562. <http://lansak.uthaithani.police.go.th/b1.htm>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ดี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546.) กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- _____ . (2548). ทุนทางสังคมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: ร่วมเรียนรู้ ร่วมขับเคลื่อนร่วมพัฒนา. สรุปผลการสัมมนา จัดโดยสำนัก พัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2548 ณ โรงแรมปรีซ์พาลาเซอ กรุงเทพมหานคร.
- _____ . (2550). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี่ เลขที่ 1.
- _____ . (2557). รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ สองปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11. กรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____ . (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (2562 - 2564). กรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____ . (2562). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2562. https://www.nesdb.go.th/ewt_news.php?nid=6420&filename=develop_issue
- สุภาพร ภูโพลย์. (2558). การจัดการชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและเอกชน. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2543). ได้เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- เอนก นาคะบุตร. (2545). ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนเพื่อสังคมธนาคารออมสิน.